

Bağdat ile Erbil Arasındaki Ana Sorunlar

IKBY, komşu ülkelerden Kürt kökenli insanları getirerek çekişmeli bölgelerin demografisini değiştirmiştir. Buna ilaveten de IŞİD terör örgütü Musul'u ele geçirdikten sonra Musul ahalisinin evleri yıkılmış ve bölgesel Kürt yönetimi birçok Arap aşiretini zorla göçe tabi tutmuştur. Bu hususta Reuters Haber Ajansı'nın 10 Ekim 2017'de yayımladığı bir rapora göre Arap vatandaşların evleri bilerek yıkılmıştır ve bu eylemle demografik değişik hedeflenmektedir.

Hüseyin ARSLAN

Irak'ta 2003 sonrasında ilk kalıcı hükümetin kurulmasından ve 2005 yılında da Irak Anayasası'nın referandumdan geçerek yürürlüğe girdiği zamandan beri, Bağdat ile Erbil arasındaki ilişkiler karışık ve problemlili geçmiş ve iki taraf arasında güvensizlik hâkim olmuştur. Taraflar arasında, devrik rejimden sonra ülkenin yaşadığı istikrarsızlık nedeniyle çözülemeyen birçok problem ortaya çıkmıştır. Görüleceği üzere anayasanın birçok maddesinden en fazla yararlanan grubun ilerleyen süreçte de Irak Kürtleri (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi-IKBY) olduğu anlaşılmıştır.

Anayasadan Doğan Başlıca Anlaşmazlıklar

Anayasanın 140. maddesinden kaynaklanan sorun hala devam etmektedir. Belki de bu sorun kısa ya da uzun vadede Araplar, Kürtler ve Türkmenler arasında bir iç çatışmaya da neden olabilir. Araplara ve Türkmenlere göre, bu madde zaman aşımına uğradığı için meşruiyetini kaybetmiştir. IKBY, komşu ülkelerden Kürt kökenli insanları getirerek çekişmeli bölgelerin demografisini değiştirmiştir. Buna ilaveten de IŞİD terör örgütü Musul'u ele geçirdikten sonra Musul ahalisinin evleri yıkılmış ve bölgesel Kürt yönetimi birçok Arap aşiretini zorla göçe tabi tutmuştur. Bu hususta Reuters Haber Ajansı'nın 10 Ekim 2017'de yayımladığı bir rapora göre Arap vatandaşların evleri bilerek yıkılmıştır ve bu eylemle demografik değişik hedeflenmektedir. Human Rights Watch (HRW-İnsan Hakları İzleme Örgütü) tarafından yayınlanan bir raporda ise peşmerge güçlerinin Arap köylerini yerle bir ettiği ve bazı durumlarda bu köylerin tamamını yok ettiği, Ağustos 2014-Mayıs 2016 arasında Kerkük'te 17 köy ve beldenin, Musul vilayetinde de 4 köyün tahrip edildiği belirtilmiştir. HRW, IKBY'den Irak Anayasası'na ve insan haklarına aykırı olan bu eylemleri durdurmasını istemiştir.

Petrol ve Doğalgaz Yasası

Irak Anayasası'na göre, Irak'ın tüm varlığı Irak halkı halkına aittir, ancak petrol ve doğalgaz yasası taslağının 2007 yılındaki hazırlığı aşamasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmış ve bu yasa henüz meclis tarafından onaylanmamıştır. Taslağın ikinci maddesinin 3. fıkrası şu şekilde hazırlanmıştır:

Federal hükümet, Bölge hükümetleri ve petrol üreten vilayetler, ulusal menfaatleri gerçekleştirmek üzere petrol işlemlerinin tüm aşamalarında petrol kaynaklarının yönetimine ve geliştirilmesine katılırlar.

Bu maddenin oylanması dondurulmuş ve bu husustaki yasa taslağı geri çekilmişti. 2011 yılında yeni bir yasa taslağı hazırlanarak anılan ikinci maddenin 3. fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir:

Federal hükümet, ulusal menfaatleri gerçekleştirmek üzere petrol işlemlerinin tüm aşamalarında, bu yasada belirtilen teşkilat ve heyetler kanalıyla petrol kaynaklarının yönetimini ve geliştirilmesini üstlenir.

Böylece taslağın bu maddesi petrol kaynaklarının yönetimini ve geliştirilmesini sadece federal hükümete bırakmıştır. Böylece IKBY'nin petrol ihraç etme problemi ortaya çıkmış ve gerçek bir krize dönüşmüştür. Bu kriz de günümüze kadar çözülememiştir. Kriz yerel boyutunu aşarak IKBY'deki petrolün Türkiye yoluyla ihraç edilmesi konusunda ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle, Türkiye'yle bölgesel bir krizin çıkmasına da neden olmuş ve bu hususta IKBY'de yatırım yapan ve üreten şirketler aleyhine davalar açılmıştır. Aslında, petrol ve doğalgaz dosyasının yönetimi anayasaya göre federal otoritelere verilmiştir.

IKBY'nin Federal Bütçedeki Hissesi

Kürt grupları, yasalarda tespit edilenin üzerinde, Şii ve Sünni partiler arasındaki siyasi çekişmelerden yararlanarak, federal hükümetten daha fazla mali kazanımlar elde etmeye çalışmaktadır. Bu da taraflar arasında çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Sınır Kapıları Problemi

IKBY ile sınır kapılarının ortaklaşa yönetilmesine ve bu kapılarla ilgili federal hükümete mali beyanlar sunulmasına itiraz etmekte ve hâlâ IKBY'deki sınır kapılarından geçen mallardan elde edilen gelirleri federal hükümete ödemekten imtina etmektedir. Bu gelirlerin IKBY'ye ait olduğunu ve federal hükümetin bu gelirleri talep etmeye hakkı olmadığını ileri süren bölge hükümeti, bu gelirlerin genel bütçeye dâhil edilmesini reddetmektedir. Oysaki bu tutum sınır kapıları heyetiyle ilgili 2016'da yürürlüğe giren 30 nolu yasaya aykırıdır. Bu yasanın altıncı maddesinin Birinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci fıkraları bu gelirlerin, hizmet sektörlerini yönetmek ve teknik yönden geliştirmek tahsis edilecek kaynaklar içinde olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca, altıncı maddenin birinci fıkrasının B ve C şıkları parlamentonun görevleri arasında: "Sınır kapılarının genel denetimi" ve "Yeni sınır kapıları ihdas etme önermek. Sınır kapılarının kaldırılması konusu bakanlar kuruluna terk edilir" hükmü getirilmiştir. Bu durum, federal hükümet ile sınır kapıları da olan petrol üreten vilayetler arasında problemlere neden olmuş ve federal hükümeti bölge memurlarının maaşlarını kesmeye mecbur kılmıştır.

Peşmerge Bütçesi

Irak Anayasası peşmerge güçlerinin IKBY'nin Peşmerge Güçleri Komutanlığı'nın emrinde ve Irak Savunma Teşkilatı içinde olduğunu beyan ederken, Kürtler bu güçlerin direkt olarak federal Savunma Bakanlığı'na bağlanmasını reddetmektedir. Peşmerge güçleri (ki anayasada bölge bekçileri olarak ele alınmaktadır) aynı zamanda kendi içinde bölünmüş durumdadır. Bölgede, biri KYB'ye, öteki de KDP'ye bağlı olan iki ayrı peşmerge grubu vardır. Federal hükümet ile IKBY arasında 21 Haziran 2007 tarihinde imzalanıp onaylanan Anlaşma Notası gereğince, peşmerge bütçesi, güvenlik ve savunma teşkilatı içinde egemenlik bütçesinin bir bölümü olarak tahsis edilir. Burada belirtmek gerekir ki, Süleymaniye ve Erbil'de iki yönetime bağlı olan bu güçler, hâlâ operasyonel yönden birleşmemiştir. Cabbar Yaver bu hususta şöyle demektedir: "Bakanlık, tüm güçleri idari, mali ve operasyonel yönlerden entegre edilmek üzere 2012 yılının sonuna kadar devam edecek bir program kurmuştur." KDP'nin Başkanı Mesud Barzani tüm peşmerge güçlerinin başkomutanıdır, KYB'li Kosrat Resul de yardımcısıdır. Ancak gerçekte Barzani KYB bölgelerinde sadece sınırlı bir

güce sahiptir. Anılan güçler siyasi partilerin egemenliğinde ise, bu durum Irak Anayasası'na aykırıdır, çünkü bunlar silahlı milisler pozisyonunun olurlar ve federal hükümetin kararlarına uymaları düşünülemez ve federal hükümet maaşlarını ödemez.

Haziran 2014'ten Sonra Ortaya Çıkan Yeni Anlaşmazlıklar

Haşdi Şaabi

Ninova vilayetinin IŞİD'in eline geçtiği günden beri, Irak genelinde Haşdi Şaabi denilen yeni bir aktör kendini göstermiştir. Bu aktör, Nəcəf'teki dinî mercilerin desteğini alarak Iraklıların desteğini de elde edebilmiştir. Bu oluşum, Kürt güçleri için endişe verici olmuştur, özellikle Haşdi Şaabi müesseseleri ve silahlı teşkilatı, iki Kürt partisi (KDP ve KYB) yanlısı hiçbir Kürt yetkili içermemektedir. Kürtlerin endişeleri, Haşdi Şaabi'nin faaliyetlerinin Kerkük vilayeti çevresinde artmasıyla ve hem Peşmerge güçleriyle hem de Türkmenlere yardım etmek üzere Tuzhurmatu'da PKK terör örgütüyle silahlı çatışmalara girmesiyle daha da artmıştır. PKK ile bu çatışma, birincisi 21 Kasım 2015 ve ikincisi 23-24 Nisan 2016 tarihlerinde olmak üzere iki defa meydana gelmiştir. Haşdi Şaabi ayrıca, Ninova vilayetinin 2014 yılında işgal edilmesinden önce IKBY'nin elinde olan Sincar'ın güneyindeki tüm Yezidi bölgelerini kurtarmıştır. Erbil hükümeti, IKBY'ye tabi olması gerekçesiyle bu bölgelerden çekilmesi ve bölgenin güvenlik dosyasını kendi güçlerine teslim edilmesini talep etmektedir, Haşdi Şaabi ise, o toprakların savaşarak kurtarıldığını ve bir daha geri verilmeyeceğini ileri sürerek Kürtlerin bu talebini reddetmektedir.

PKK Meselesi

Terör örgütü PKK'nın etkinliği, başta Kerkük ve Sincar olmak üzere, Irak'ın kuzeyinde artmış ve bölge halkının PKK'ya boyun eğmeleri için çalışılmıştır. Kürt partileri, 2003'ten sonra, bu terör örgütünü güçlendirmeye çalışmış ve ona destek sağlamıştır. Terör örgütü PKK, Tuzhurmatu Türkmenlerine iki defa saldırmıştır. Bunların ilki 21 Kasım 2015 ve ikincisi 23-24 Nisan 2016 tarihinde cereyan etmiştir. Terör örgütü PKK ayrıca, Kerkük'te yapılan referandumdan sonra Kerkük'ün merkezinde boy göstererek PKK elebaşı Abdullah Öcalan'ın posterlerini ve Kürt bayrağını taşımıştır. Bu durum Irak'ın ve komşu ülkelerinin

ulusal güvenliğine karşı açık bir tehdit oluşturmuştur ve Irak Anayasası'na aykırı bir tutumdur.

Kürtlerin Bölünmesi

Kürtler iki yıldan beri açık bir bölünme yaşamaktadır. Bazı tarafların arabuluculuk uğraşları nihai bir çözüm getirememiştir. Değişim Hareketi, Bölge Başkanı Mesud Barzani'nin başkanlık süresinin uzatılmasına itiraz etmiştir. Bunun yanı sıra, Erbil hükümeti, Değişim Partisi üyesi olan bölge parlamentosu başkanını Erbil'e girmesini yasaklamıştır.

IKBY'nin Anayasaya Aykırı Davranışları

IKBY çatısı altında bir takım anayasaya aykırı durumların yaşandığını belirtmek gerekir. Bunları kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. IKBY Başkanı Mesud Barzani'nin talebi üzerine peşmerge güçlerinin Suriye'de savaşa katılmak üzere Irak dışına gönderilmiştir. Bölge parlamentosu 22 Kasım 2014 tarihinde Kürt peşmergesinden oluşan bir gücü, IŞİD ile çarpışan Suriye'ye bağlı Ayn el-Arab şehrine gönderilmesini onaylamıştır. Oysa ki, bölge hükümeti anayasal yönden, Irak Parlamentosu ve Başkomutanının onayı olmadan Irak dışına askerî güçler ya da cephane gönderme yetkisine sahip değildir.
2. Irak'ın egemenliğini ve güvenliğini ihlal edecek şekilde uluslararası devlet ve şirketlerle anlaşma protokolleri ve antlaşmalar imzalaması, federal hükümetin onayını almadan sınır geçitlerinde ve havaalanlarında giriş vizeleri verilmiştir. Bu tutum, Irak dışından giriş yapanlarla büyük çapta problemlere yol açmıştır.
3. Federal hükümetin onayını almadan çeşitli ülkelerden bakanları ve resmî şahsiyetleri kabul edilmiştir. Oysa ki bu görev sadece federal otoritelere verilmiştir.
4. Son madde ise bölgede yaşayan ve yargı önüne çıkması gereken sanıkları teslim etmek konusunda federal güvenlik güçleriyle işbirliği yapılmaması bulunmaktadır.

Öneriler

Bağdat ile Erbil arasında bulunan pek çok sorunun ve uyuşmazlığın ortadan kaldırılması noktasında bazı

IKBY ile sınır kapılarının ortaklaşa yönetilmesine ve bu kapılarla ilgili federal hükümete mali beyanlar sunulmasına itiraz etmekte ve hâlâ IKBY'deki sınır kapılarından geçen mallardan elde edilen gelirleri federal hükümete ödemekten imtina etmektedir.

adımlar atılabilir. Bu adımları ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Merkezi hükümet ile IKBY arasında bulunan problem ve anlaşmazlıklar hususunda anayasanın hükümlerine ve federal mahkemenin kararlarına uymak. Örneğin: Federal Mahkeme, ayrılma hususundaki referandumu anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmiş ve şu karara varmıştır: Irak Anayasası'nda Irak'ın herhangi bir oluşumunun ayrılabilmesiyle ilgili bir madde yoktur, tersine anayasa ülkenin birliği üzerinde durmaktadır.
2. Irak Anayasası'nın 140. maddesinin süresinin bittiğini kabullenmek. Bu maddenin süresi Aralık 2007 tarihinde bitmiştir. Kaldı ki Kürt partileri 2003 yılından sonra, Kerkük'ün ve diğer çekişmeli bölgelerin demografik yapısını değiştirmek amacıyla bu bölgelere yüz binlerce Kürt getirtip iskân ettirmiştir.
3. Başta Bölgenin federal hükümet arasında problemlere neden olan maddeler olmak üzere, anayasa değişikliği için harekete geçilmesi.
4. Üzerinde anlaşmazlıklardan dolayı hükümet ile bölge arasında en fazla problem çıkan 2011 yılı petrol ve doğalgaz yasa tasarısını bir an önce meclisten geçirerek yürürlüğe sokmak.
5. Peşmerge güçleri Irak silahlı güçlerin bir parçası olup, Irak'ın diğer silahlı güçleri gibi silahlı güçlerin başkomutanına bağlı bir bölgesel güçtür. Dolayısıyla, peşmerge dosyasının, sayıları ve silahları bakımından çözülmesi ve bölgedeki güçlü partilerden bağlantısını kesilmesi gerekir. ○

Uzman, Nahrain Araştırma Merkezi